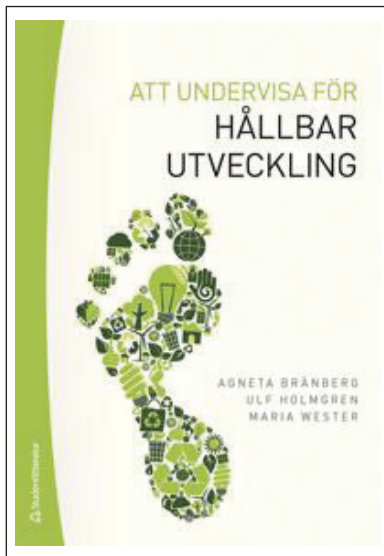

Bokrecension: Att undervisa för hållbar utveckling

Cecilia Enberg
Linköpings universitet, Sverige

Recension av boken *Att undervisa för hållbar utveckling* (2020). Agneta Bränberg, Ulf Holmgren och Maria Wester. Studentlitteratur.

Boken *Att undervisa för hållbar utveckling* består av två delar. Den första delen ger en introduktion till hållbar utveckling och vad det innebär att undervisa för en sådan. Ett särskilt fokus läggs här på de kompetenser som anses viktiga att utveckla för att kunna bidra till en hållbar utveckling och hur de förhåller sig till högskoleförordningens examensbeskrivningar, vad som karakteriserar utbildning för hållbar utveckling samt vilka lärarkompetenser som krävs för densamma. Den andra delen, som omfattar merparten av boken, består av beskrivningar och reflektioner kring sju olika undervisningsupplägg som författarna har använt sig av i sin egen undervisning med målet att utveckla kunskap om och kompetenser för en hållbar utveckling hos sina studenter.

Författarna tar sin utgångspunkt i vad som troligen är den mest välkända definitionen av hållbar utveckling: ”Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.” Med denna som grund konstaterar de att hållbar utveckling innebär ett paradigmskifte som inbegriper radikala förändringar i hur vi ser på vår egen roll i världen. För att kunna bidra till en hållbar utveckling krävs förstås kunskaper om vad det är, liksom förmåga att tänka holistiskt, att kritiskt analysera

Författarkontakt: Cecilia Enberg, e-post: cecilia.enberg@liu.se

Artiklar och reflektioner är kollegialt granskade. Övriga bidragstyper granskas av redaktionen. Se <https://hogreutbildning.se> ISSN 2000-7558

©2023 Cecilia Enberg. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to share their work (copy, distribute, transmit) and to adapt it, under the condition that the authors are given credit, that the work is not used for commercial purposes, and that in the event of reuse or distribution, the terms of this license are made clear.

Citation: Enberg, C. (2023). «Bokrecension: Att undervisa för hållbar utveckling», *Högre utbildning*, 13(1), 13–16. <https://doi.org/10.23865/hu.v13.5214>

processer, uttalanden och frågeställningar samt att agera utifrån kunskap. Men framförallt kräver det vissa värderingar och attityder – för som författarna konstaterar: det är värderingar som styr hur vi väljer att agera på den kunskap som vi har. Studenternas värderingar och attityder, menar de, får vi som universitetslärare och examinators dock förhålla oss agnostiskt till då vi inte kan avkräva dem specifika sådana utan endast examinera deras förmåga att reflektera över dem. På sidan 31 står dock att läsa att ”den som i sitt hjärta tagit in grundmeningen i deklarationen om mänskliga rättigheter, Agenda 21, Agenda 2030 och World Charter torde dock värderingsmässigt vara redo att verka för och undervisa om hållbar utveckling”. För mig är det oklart om eller på vilket sätt dessa värderingar skiljer sig från dem som idag är rådande i vår del av världen. Själv lutar jag åt att de inte gör det utan att problemet snarare är att de endast utgör läpparnas bekännelse och att vi inte på riktigt har tagit dem till våra hjärtan att agera efter. Något måste det i alla fall vara givet den ohållbara värld som vi lever i. Men kanske står svaret inte att söka i våra värderingar och attityder utan i det sätt på vilket vi har valt att organisera högre utbildning?

Det framgår i boken att undervisning för hållbar utveckling är en ”*transformativ*” verksamhet med en ”*transformerande målsättning*” vilket enligt författarna också innebär att ”*undervisningen många gånger måste genomgå en transformering i förhållande till traditionell högskoleutbildning*” (s. 59). Att så är fallet framstår också tydligt när författarna diskuterar sex kännetecken på utbildning för hållbar utveckling som även medför andra typer av undervisning än dem som många av oss är vana att genomföra idag. För hur många av oss är vana vid att arbeta ämnesövergripande, tvärdisciplinärt och värdegrundat? Hur många av oss låter lärandet vara demokratiskt också i meningen att det är deltagarstyrt? Hur många av oss arbetar aktivt med pedagogisk och didaktisk metodpluralism? Kritiskt tänkande och problemlösning är vi möjligen bättre på. Men handen på hjärtat – även där är troligen de flesta av oss ovana vid att tillämpa den bredd av perspektiv som enligt författarna är nödvändig för en holistisk analys och hantering av problemet. Och troligen erbjuder ännu färre läraktiviteter som möjliggör utvecklingen av integrerad problemlösningsförmåga, vilket av Wiek et al. (2015, s. 251) beskrivs som en förmåga ”*to meaningfully integrate problem analysis, sustainability assessment, visioning and strategy building*”. Att undervisning för hållbar utveckling ämnar till transformation, är ”*transformativ*” och kräver ”*transformering*” är ett viktigt budskap – åtminstone om vi tror att sättet på vilket vi bedriver utbildning gör skillnad och således att sättet på vilket vi hittills har gjort det kan vara en del av problemet i förhållande till de hållbarhetsutmaningar som världen står inför. För att citera David Orr (1994, s. 5): ”*Without significant precautions, education can equip people merely to be more effective vandals of the earth.*”

Jag uppfattar att författarna har ett viktigt budskap om behovet av att transformera våra utbildningar och vår undervisning för att våra studenter ska kunna bidra till en hållbar utveckling och också, som framgår ovan, beskriver vad en sådan transformation skulle kunna innebära i termer av vad studenterna behöver lära sig samt vad som karaktäriserar sådan undervisning. Detta är, vilket jag försöker visa med mina frågor ovan, beskrivningar som ligger långt ifrån vad som karaktäriserar mycket av den undervisning som erbjuds inom högre utbildning idag. Det är också en typ av undervisning som många gånger är svår att bedriva inom rådande strukturer – något som blir tydligt t.ex. i förhållande till möjligheterna att genomföra tvärdisciplinär undervisning och utbildning. Därför infinner sig också ett visst mått av frustration när jag läser bokens andra kapitel där jag uppfattar det som att författarna bitvis framställer det som att vi redan idag undervisar i linje med vad som krävs för att våra studenter ska kunna bidra till en hållbar utveckling. I bokens andra kapitel, ”*Att förhålla sig till regelverket*”, jämförs formuleringar från högskolelagen och högskoleförordningens examensbeskrivningar med beskrivningar

av lärande för hållbar utveckling från Unesco. Där skriver de på sidan 35 följande: ”Vi kan konstatera att vi överallt kan se likartade intentioner oavsett om det är statliga styrdokument eller FN-organet Unescos perspektivbeskrivningar. När vi utbildar för hållbar utveckling enligt Unescos riktlinjer kommer vi alltså nästan automatiskt att ligga i linje med de statliga riktlinjerna för högskoleutbildning.” Detta ger lätt intrycket att vi redan utbildar för hållbar utveckling, även om författarna skriver att Unescos beskrivningar av vilken kunskap och förståelse som krävs innebär en viss breddning i förhållande till dem i högskoleförordningens examensbeskrivningar. Samtidigt framställs skillnaderna mellan formuleringarna när det kommer till färdighet och förmåga samt värderingsförmåga och förhållningssätt som marginella. Hade de istället tagit utgångspunkt i hur mycket annan litteratur om lärande för hållbar utveckling beskriver kompetenserna skulle de ha kommit till en annan slutsats. Ett exempel är systemtänkande där författarna inte tydliggör några skillnader mellan Unescos framställning och högskoleförordningens examensbeskrivningar men där stora skillnader framträder i förhållande till hur den kompetensen framställs av t.ex. Wiek et al. (2015) eller Evans (2019). Deras definitioner skulle inte bara innebära vidgade systemgränser i förhållande till Unescos och högskoleförordningens beskrivningar utan ett stort fokus läggs där också på att förstå systemens dynamik över tid. Målen kan alltså, även om de är formulerade i likartade termer, förstås på kvalitativt mycket olikartade sätt, och *bör* förstås på kvalitativt mycket olikartade sätt i jämförelse med ett business-as-usual-perspektiv (läs rådande regelverk) – något som tyvärr inte blir tydligt i kapitlet om att förhålla sig till regelverket.

I bokens andra del går författarna igenom ett flertal olika undervisningsupplägg och läroaktiviteter som de själva har använt sig av med målet att utveckla kunskaper, färdigheter och värderingsförmågor för hållbar utveckling hos sina studenter. Gemensamt för dem är att de är studentcentrerade och studentaktiva och att de bygger på flera olika moment där studenterna får möjlighet att närma sig problemställningar på olika sätt och utifrån att olika perspektiv. Jag har låtit mig inspireras av en del av dessa exempel och anpassat dem till min egen undervisning, bl.a. för att öva studenternas normativa kompetens. Responsen från studenterna var positiv och dynamiken i klassrummet var annorlunda än vad den brukade vara i det att studenterna engagerade sig på helt andra sätt än vad de gör vid de litteraturseminarier som annars är vanligt förekommande på de utbildningar där jag undervisar. Studenterna visade utan tvekan också en förmåga att reflektera över sina egna och andras värderingar, normer och perspektiv – rent av en förmåga att sätta sig in i och försöka förstå den andres – men det är förstås svårt att veta om det också innebär att de är bättre rustade att gå ut och möta världen på ett annorlunda sätt och bidra till hållbar utveckling. Det räcker förstås inte heller att lägga till enskilda moment eller någon kurs om hållbar utveckling ’vid sidan om’ – något som också påtalas av författarna.

För den som frågar sig vad målet med högre utbildning är och vad det skulle kunna vara, som vill förändra sitt sätt att undervisa och påbörja ett transformativt lärande själv, är *Att undervisa för hållbar utveckling* en god början. Min egen erfarenhet av att under flera år ha försökt arbeta med lärande för hållbar utveckling såsom det beskrivs av bl.a. Unesco men också inom pedagogisk forskning är att jag hela tiden upptäcker nya aspekter, såväl möjligheter som utmaningar, som leder mig vidare till nya frågor och nya angreppssätt. På senare år har också allt fler kritiska röster höjts mot utbildning för hållbar utveckling. Dessa kritiska röster menar att den inte bara har blivit kapad av en neoliberal utbildningsagenda utan är alltför instrumentell till sin karaktär (Sterling, 2017). Stein et al. (2022, s. 274) skriver att varken mer kunskap om eller andra värderingar och attityder kring hållbar utveckling kommer att hjälpa oss att skapa en hållbar värld: ”We contend that the predicament we face is not primarily

rooted in ignorance and thus solvable with more knowledge, nor primarily rooted in immorality and thus solvable with more normative values; rather, it is rooted in denials that stem from harmful desires for and investments in the continuity of the securities and satisfactions promised by modernity-coloniality.” Så låt därför *Att utbilda för hållbar utveckling* utgöra en utgångspunkt för din egen transformativa lärprocess som universitetslärare men sluta inte där om du vill utbilda studenter *“to show up differently to do the work that is needed as we face unprecedented global challenges”* (Stein et al., 2022, s. 274).

REFERENSER

- Bränberg, A., Holmgren, U. & Wester, M. (2020). *Att undervisa för hållbar utveckling*. Studentlitteratur.
- Evans, T. (2019). Competencies and pedagogies for sustainability education. A roadmap for sustainability studies program development in colleges and universities. *Sustainability*, 11(19).
- Orr, D. (1994). *Earth in mind: on education, environment and the human prospect*. Island Press.
- Stein, S., Andreotti, V., Suša, R., Ahenakew, C. & Čajková, T. (2022). From “education for sustainable development” to “education for the end of the world as we know it”. *Educational Philosophy and Theory*, 54(3), 274–287.
- Sterling, S. (2017). Assuming the future: repurposing education in a volatile age. In B. Jickling & S. Sterling, *Post-sustainability and environmental education. Remaking education for the future*. Palgrave Studies in education and the environment.
- Wiek, A., Bernstein, M., Foley, R., Cohen, M., Forrest, N., Kuzdas, C., Kay, B. & Withycombe Keeler, L. (2015). Operationalising competencies in higher education for sustainable development. I Barth, M., Michelsen, G., Rieckmann, M., Thomas, I. (Red.) *Handbook in higher education for sustainable development*. Routledge, s. 241–260.